

Maanpuolustuskorkeakoulu

Sotataidon laitos

Julkaisusarja 3: Työpapereita nro 21

Pohjois-Eurooppa Venäjän naapurina

Teemoja kansainvälisestä ja venäläisestä
tutkimuskirjallisuudesta

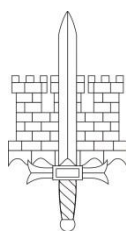
Outi Helin

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU
SOTATAIDON LAITOS
JULKAISUSARJA 3: TYÖPAPEREITA NRO 21

NATIONAL DEFENCE UNIVERSITY
DEPARTMENT OF WARFARE
SERIES 3: WORKING PAPERS NO. 21

Pohjois-Eurooppa Venäjän naapurina
Teemoja kansainvälisestä ja venäläisestä tutkimuskirjallisuudesta

Outi Helin

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU
SOTATAIDON LAITOS
HELSINKI 2021

Outi Helin: *Pohjois-Eurooppa Venäjän naapurina – Teemoja kansainvälisestä ja venäläisestä tutkimuskirjallisuudesta*

Maanpuolustuskorkeakoulu
Sotataidon laitos
Julkaisusarja 3: Työpapereita nro 21
National Defence University
Department of Warfare
Series 3: Working Papers no. 21

VASTUUVAPAAUSLAUSEKE

Työpaperit ovat luonteeltaan keskustelun avauksia tai alustavia tutkimusraportteja. Työpapereiden avulla kirjoittajat voivat myös raportoida ja analysoida ajankohtaisia tapahtumia. Työpapereiden sähköisellä julkaisemisella Maanpuolustuskorkeakoulu toivoo kirjoittajien saavan rakentavaa palautetta kirjoituksilleen.

Maanpuolustuskorkeakoulu ei vastaa työpapereiden sisällöstä, mielipiteistä, havainnoista tai johtopäätöksistä, vaan vastuu niistä kuuluu yksinomaan niiden kirjoittajille.

Työpaperit tarkastetaan Maanpuolustuskorkeakoulun laitoskohtaisissa julkaisutyöryhmissä, mutta niitä ei arvioida käyttämällä akateemista ”blind peer-review” -prosessia. Lähtökohtaisesti työpaperit kirjoitetaan kuitenkin noudattaen samoja tieteellisen kirjoittamisen sääntöjä ja hyviä tieteen tekemisen käytäntöjä, mutta niiden läpikäymä arviointiprosessi on kevyempi ja nopeampi kuin tieteellisten julkaisuiden.

Uusimmat julkaisut pdf-muodossa: <http://www.doria.fi/handle/10024/73990>

© Tekijä & Maanpuolustuskorkeakoulu

ISBN 978-951-25-3201-8 (pdf)

ISSN 2343-0753 (verkkojulkaisu)

Maanpuolustuskorkeakoulu – Sotataidon laitos
National Defence University – Department of Warfare

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons BY-NC 4.0 -käyttöluvalla. Tarkastele käyttö lupaa osoitteessa <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.fi>

TIIVISTELMÄ

Tämä työpäpaperi on kirjoitettu osana Ulkopoliittisen instituutin, Maanpuolustuskorkeakoulun ja Aleksanteri-instituutin tutkimushanketta ”Pohjois-Eurooppa Venäjän ulko- ja turvallisuuspolitiikassa”. Hanke on osa valtioneuvoston kanslian selvitys- ja tutkimustoimintaa (VN TEAS). Hankkeen tavoitteena on tuottaa tietoa Pohjois-Euroopan alueen roolista Venäjän ulko- ja turvallisuuspolitiikassa, sekä vahvistaa yhteyksiä ja yhteisymmärrystä venäläisten tutkijoiden kanssa teollisten työpajojen kautta. Hankkeessa järjestetään kansainvälisiä työpajoja, joiden teemat ovat: uhka, kamppailu ja naapuruus. Tässä työpäpaperissa keskitytään naapuruusteemaan ja tarkastellaan Venäjän naapuruuteen liittyvää kansainvälistä tutkimusta ja analysoidaan Pohjois-Euroopan alueen käsittelyä Venäjällä julkaistussa tutkimuskirjallisuudessa.

Kirjallisuuskatsauksen ja venäläisen tutkimuskirjallisuuden analyysin perusteella voidaan todeta, että Pohjois-Eurooppaa Venäjän naapurina tai siihen kuuluvia yksittäisiä maita käsitellään tutkimuskirjallisuudessa verrattain vähän. Venäjänkielisessä tutkimuskirjallisuudessa käsitellään samankaltaisia teemoja kuin läntisessä tutkimuskirjallisuudessa. Julkaistuista tutkimuksista ja puheenvuoroista pääosa käsittelee Venäjää Euroopan unionin naapurina. Tämän lisäksi turvallisuuspolitiikan kysymykset, erityisesti Suomen ja Ruotsin suhde Natoon, ovat keskeinen aihe. Osassa turvallisuuden teemaan liittyvissä venäläisissä artikkeleissa kuvastuu Venäjän virallisen linjan mukainen tulkinta. Ennen kirjallisuuskatsausta esitellään keskeiset käsitteet, joiden avulla kuvataan ja määritellään Venäjän naapuruuspolitiikan tavoitteita ja lähtökohtia. Käyttämällä naapureista eri ilmaisuja Venäjä ilmentää suhtautumistaan ja naapuruuspolitiikkaansa kyseistä valtiota kohtaan.

Aiemman Venäjän naapuruuteen liittyvän tutkimuskirjallisuuden ja venäläisen tutkimuskirjallisuuden läpikäynti tarjoaa lähtökohtia tutkimushankkeen seuraaviin vaiheisiin.

Asiasanat: *Venäjä, Pohjois-Eurooppa, naapuruus, naapuruuspolitiikka, Euroopan unioni.*

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ	i
ESIPUHE	iii
1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkimuksen tavoitteet.....	1
1.2. Aineistot ja tutkimusmenetelmät.....	2
2. VENÄJÄÄN LIITTYVÄ NAAPURUUS-KIRJALLISUUS.....	4
2.1. Naapurisuuden eri käsitteet	4
2.2. Lähiulkomaat ja pehmeä valta	6
2.3. Euroopan unioni Venäjän naapurina.....	8
3. POHJOIS-EUROOPPA VENÄLÄISESSÄ TUTKIMUSKIRJALLISUUDESSA	9
3.1. Euroopan unioniin ja EU jäsenvaltioihin liittyvä tutkimus	10
3.2. Nato ja turvallisuuskysymykset.....	11
3.3. Venäläinen maailma ja diaspora	13
4. LOPUKSI.....	15
LÄHDELUETTELO	16

ESIPUHE

Käynnissä oleva Ulkopoliittisen instituutin, Maanpuolustuskorkeakoulun ja Aleksanteri-instituutin tutkimushanke ”Pohjois-Eurooppa Venäjän ulko- ja turvallisuuspolitiikassa” kokoaa yhteen aiemman aluetta käsittelevän tutkimuksen, avaa Venäjän turvallisuuspoliittista ajattelua ja alueen merkitystä Venäjän laajemmassa turvallisuuspolitiikassa. Tutkimushanke on osa valtioneuvoston vuoden 2020 selvitys- ja tutkimustoimintaa (VN TEAS). Hankkeen tavoitteena on tuottaa tietoa Pohjois-Euroopan alueen roolista Venäjän ulko- ja turvallisuuspolitiikassa, sekä vahvistaa yhteyksiä ja yhteisymmärrystä venäläisten tutkijoiden kanssa tieteellisten työpajojen kautta. Hankkeen osana järjestettävien työpajojen teemat ovat: uhka, kamppailu ja naapuruus.¹

Tämä tutkimusraportti luo katsauksen naapuruus-teemaan liittyvään aiempaan kansainväliseen tutkimuskirjallisuuteen sekä vuosina 2010–2020 Venäjällä julkaistuun Pohjois-Eurooppaa käsittelevään tutkimukseen. Ajallinen ja temaattinen raja on tehty laajemman tutkimushankkeen pohjalta. Tutkimusraportti on toteutettu osana Ulkopoliittisen instituutin, Maanpuolustuskorkeakoulun ja Aleksanteri-instituutin yhteistyötä.

Tutkimuksen aikana kirjoittaja on työskennellyt Maanpuolustuskorkeakoulun Sotataidon laitoksen Venäjä-ryhmässä projektitutkijana sekä Aleksanteri-instituutissa tutkimusavustajana. Tutkimusprojektin ohjauksesta ovat vastanneet Venäjän turvallisuuspolitiikan tutkimuksen apulaisprofessori Katri Pynnöniemi ja Venäjä-ryhmän erikoistutkija Pentti Forsström. Venäjä-ryhmän korkeakouluharjoittelija Elise Jäämeri on avustanut tutkimusaineiston keräämisessä. Lisäksi Ulkopoliittisen instituutin vanhempi tutkija Sinikukka Saari sekä Aleksanteri-instituutin yliopistonlehtori Sirke Mäkinen ovat kommentoineet työtä sen eri vaiheissa. Kiitos kollegoille tuesta projektin aikana.

Outi Helin
Projektitutkija / Tutkimusavustaja
Sotataidon laitos / Aleksanteri-instituutti
Maanpuolustuskorkeakoulu / Helsingin yliopisto

¹ Lisätietoa tutkimushankkeesta: <https://www.fiia.fi/projekti/pohjois-eurooppa-venajan-ulko-ja-turvallisuuspolitiikassa>.

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuksen tavoitteet

Tutkimushankkeessa tarkastellaan Venäjän ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa Pohjois-Euroopan alueella. Pohjois-Eurooppa määritellään tutkimuksessa Pohjoismaiden, Itämeren, Norjanmeren ja Barentsinmeren rajaamaksi alueeksi. Aiemmissa Venäjän strategista ajattelua käsittelevässä tutkimuksessa lähtökohtana on ollut länsimaiden kyky vastata Venäjän toimiin, jolloin Pohjois-Euroopan alue on näyttäytynyt tutkimuksessa lähinnä länsimaita ja Natoa koskevien turvallisuuskysymysten osalta. Tämän tutkimushankkeen tavoitteena on tuottaa kokonaisvaltainen analyysi Venäjän ulko- ja turvallisuuspolitiikan tavoitteista, keinoista ja toimintalogiikasta Pohjois-Euroopassa.

Tutkimushankkeessa aihetta lähestytään kolmen teeman kautta, jotka ovat myös hankkeessa järjestettävien kansainvälisten työpajojen teemat: uhka, kamppailu ja naapuruus. Tämä työpaperi keskittyy naapuruus-temaan ja analysoi, mikä on Pohjois-Euroopan rooli Venäjän naapuruuteen liittyvässä kansainvälisessä ja Venäjällä julkaistussa tutkimuskirjallisuudessa.

Naapuruus käsitteenä ei ole yksiselitteinen ja sillä on eri merkityksiä eri tieteenaloilla. Sanakirjat selittävät naapurisuuden olotilana ja suhteena: *naapurina oleminen ja olla naapuruudessa* (Kielitoimiston sanakirja 2020; Kuusinen et al. 2012). Kansainvälisissä suhteissa naapuruus käsitteenä esiintyy esimerkiksi poliittisen tason ohjelmissa: esimerkiksi Euroopan unionin naapuruuspolitiikka² on selkeästi nostanut naapurisuuden käsitteen kansainvälisten suhteiden kentälle ja sitä on tutkittu laajasti eri näkökulmista (esim. Bechev & Nicolaidis 2010; Haukkala 2008; Gänzle 2009; Demmelhuber et al. 2018). Hiski Haukkala tarkastelee EU:n alueellista johtoasemaa ja naapuruuspolitiikkaa, Dimitar Bechev ja Kalypso Nicolaidis erittelevät unionin naapuruuspolitiikan haasteita (Haukkala 2008; Bechev & Nicolaidis 2010). EU linjaa naapuruuspolitiikan tavoitteeksi vakauden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistämisen ja tukemisen unionin naapurustossa sekä mm. demokratian ja ihmisoikeuksien vaalimisen kumppanuudessa (Euroopan ulkosuhdehallinto 2021). Pohjimmillaan naapuruudessa kyse on naapurivaltioiden välisestä suhteesta, sen kehittämistä tukevista politiikkaohjelmista ja muista yhteistyömuodoista sekä kahdenvälisen ja monenkeskisten suhteiden konfliktipotentialista. Tässä työpaperissa tarkastellaan, mitä aiheita naapuruuteen liitetään tutkimuskirjallisuudessa erityisesti Pohjois-Euroopan osalta. Lisäksi tarkastellaan, miten Venäjän ulkopoliitiikan keskeisissä asiakirjoissa käsitellään naapuruutta.

² Euroopan parlamentti, *Euroopan naapuruuspolitiikka*, <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/fi/sheet/170/euroopan-naapuruuspolitiikka>.

1.2. Aineistot ja tutkimusmenetelmät

Aikaisemman tutkimuskirjallisuuden aineistohaku on tehty kahdessa osassa. Tutkimushankkeen alkuvaiheessa toteutettiin naapuruus-alateemaan liittyvä kansainvälisen tutkimuskirjallisuuden katsaus, jota esitellään tässä työpaperissa. Tämän jälkeen toteutettiin Venäjällä julkaistun tutkimuksen aineistohaut, jonka tulokset toteuttavat hankkeen tavoitetta tuoda esiin venäläistä näkökulmaa Pohjois-Euroopasta Venäjän ulko- ja turvallisuuspolitiikassa ja tuottaa mahdollisia avauksia jatkotutkimukselle.

Työpaperin aineiston muodostavat 1) Venäjän naapuruutta koskeva kansainvälinen tutkimuskirjallisuus ja 2) Pohjois-Eurooppaa koskeva Venäjällä vuosina 2010–2020 julkaistu tutkimuskirjallisuus. Näiden lisäksi analyysin tukena hyödynnetään Venäjän virallisia politiikan ohjausasiakirjoja, puheita ja muita lausuntoja. Niiden pohjalta voidaan osoittaa, miten naapuruuteen liittyviä keskeisiä käsitteitä käytetään ja millaisia merkityksiä niille annetaan osana Venäjän ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa.

Ensimmäinen aineisto koostuu Venäjän ja sen naapureiden välistä suhdetta käsittelevästä kansainvälisestä tutkimuksesta. Esitelty aineisto perustuu tutkimushankkeen puitteissa toteutettuun akateemiseen kirjallisuuskatsaukseen, jossa kartoitettiin aiempaa tutkimusta hankkeen teemaan ”Pohjois-Eurooppa Venäjän- ulko- ja turvallisuuspolitiikassa” liittyen. Naapuruus-teemaan liitettävää tutkimuskirjallisuutta läpikäydessä erottui kolme pääteemaa, joista löytyi selkeästi eniten tutkimusta. Nämä kolme alateemaa ovat: naapuruuden eri käsitteet, lähiulkomaat ja pehmeä valta sekä Euroopan unioni Venäjän naapurina.

Toisen aineisto-osuuden avulla on tarkoitus tutkia, miten Pohjois-Euroopan aluetta käsitellään Venäjällä julkaistussa akateemisessa kirjallisuudessa. Koska Pohjois-Eurooppa ei ole vakiintunut ilmaisu venäjänkielisessä kirjallisuudessa, aineistohauissa hakusanoina on käytetty Pohjois-Eurooppaan kuuluvien valtioiden nimiä. Näin pystytään erottamaan myös Venäjän ja tutkimusalueen valtioiden kahdenkeskisten suhteiden mahdollisia eroja. Valtioiden nimiin perustuvien hakujen jälkeen aineisto on luokiteltu artikkeleista nousevien teemojen mukaisesti.

Aineistohakuun valittiin kuusi venäläistä akateemista lehteä kansainvälisen politiikan alalta:

- *Mirovaja Ekonomika i meždunarodnye otnošenija* (Мировая экономика и международные отношения)
- *Meždunarodnye protsessy* (Международные процессы)
- *Polis* (Полис)
- *Russia in global affairs*
- *Sovremennaja Jevropa* (Современная Европа)
- *Problemy natsionalnoj strategii* (Проблемы национальной стратегии)
- *Meždunarodnaja analitika* (Международная аналитика)

Lehdet valittiin siten, että ne edustavat mahdollisimman kattavasti venäläisen ajattelun eri osa-alueita ja ovat akateemisesti laadukkaita. Kyselytutkimuksen mukaan lehdet

Mirovaja Ekonomika i meždunarodnye otnošenija, *Meždunarodnye protsessy* ja *Polis* ovat venäläisten tutkijoiden mukaan keskeisiä akateemisia lehtiä kansainvälisen suhteiden tieteenalan kehityksen kannalta. Myös *Russia in global affairs* -lehden venäjänkielinen versio *Rossija v globalnoi politike* on mainittu keskeisten lehtien listalla. (Tsygankov & Tsygankov 2014, 96–97.) Venäjän tiedeakatemian alaisen instituutin julkaisu *Sovremennaja Jevropa* valittiin mukaan sen tieteellisen tason ja lehden maantieteellisen kohdealueen vuoksi. *Meždunarodnaja analitika* -lehteä julkaisee Venäjän ulkoministeriön alainen Moskovan valtiollinen kansainvälisten suhteiden instituutti MGIMO. Venäjän presidentin alainen Venäjän strategisen tutkimuksen keskus RISI julkaisee *Problemy natsionalnoj strategii* -lehteä.

Lehtien läpikäymisessä hyödynnettiin Elibrary.ru-hakukonetta³, jonka avulla haut suoritettiin lehtikohtaisesti aikarajauksella 2010–2020. Aikarajaus on tehty laajemman tutkimushankkeen pohjalta. Jokaisen lehden kohdalta suoritettiin valtiokohtaiset haut tutkimusalueen maista (Suomi, Ruotsi, Norja, Tanska, Islanti, Viro, Latvia ja Liettua). Artikkeleiden viitetiedot tallennettiin viitteidenhallintaohjelma Zoteroon, jonka jälkeen artikkelit luokiteltiin niistä esiin nousevien teemojen perusteella. Aineistohaun ja luokittelun myötä muodostui käsitys siitä, millaisena Pohjois-Euroopan alue näyttää venäläisessä akateemisessa keskustelussa.

Venäjällä julkaistusta tutkimuskirjallisuudesta nousi esiin kolme teemaa, joista artikkeleita löytyi selkeästi eniten: 1) Euroopan unioniin ja EU:n jäsenvaltioihin liittyvä tutkimus, 2) Nato ja turvallisuuskysymykset sekä 3) Venäläinen maailma ja diaspora. Näitä teemoja tarkastelleen lähemmin työpaperin kolmannessa osiossa. Seuraavaan kuvaan (kuva 1) on koostettu aineistohaussa esiin nousseet teemat kokonaisuudessaan.

Pohjois-Eurooppa venäläisessä tutkimuskirjallisuudessa

Keskeiset tutkimusteemat			
Euroopan unioniin ja EU jäsenvaltioihin liittyvä tutkimus <ul style="list-style-type: none"> • EU-vaalit • Muuttoliikkeet • Populismi, euroskeptismi, oikeistopuolueet • Liberalismi • Eurooppalaiset arvot • Multikulturalismi • Integraatio ja entiset Neuvostoliiton alueen maat • Itäinen laajentuminen • EU:n alueellinen integraatio • Talousteemat • Pohjoinen ulottuvuus • Energia 	Turvallisuuden teemoja <ul style="list-style-type: none"> • Nato • Terrorismi (Breivik) • Turvallisuuspolitiikka • Neutraliteetti 	Venäläinen maailma ja diaspora <ul style="list-style-type: none"> • Diasporat • Identiteetti 	
Pohjois-Euroopan maihin liitetyjä teemoja <ul style="list-style-type: none"> • Innovaatiot • Hyvinvointiyhteiskunta 	Naapuruuden käsitteitä <ul style="list-style-type: none"> • Suurvalta • Pieni maa • Lähiulkomaat • Rajavaltio, rajat • Hyvän naapuruuden käsite 	Alueelliset käsitteet <ul style="list-style-type: none"> • Itämeren alue (Baltiskij region, Балтийский регион) • Pohjoismaat, Pohjois-Euroopan maat (Severnyye strany, Северные страны, Север Jevropy, Север Европы) • Baltian maat (Pribaltika, Прибалтика) 	Konkreettinen yhteistyö <ul style="list-style-type: none"> • Cross-border-yhteistyö • Yhteistyö koulutussektorilla

Kuva 1: Pohjois-Eurooppa Venäjällä julkaistussa tutkimuskirjallisuudessa

³ Elibrary.ru-palvelu on hakuportaali, jonka kautta voi hakea Venäjällä julkaistuja tieteellisiä artikkeleita. <https://www.elibrary.ru/defaultx.asp>.

2. VENÄJÄÄN LIITTYVÄ NAAPURUUS-KIRJALLISUUS

Jotta voimme ymmärtää Venäjän käsityksen naapuruudesta ja naapuruussuhteesta, erityisesti Pohjois-Euroopassa, on luotava katsaus aiempaan näitä teemoja käsittelevään englanninkieliseen tutkimukseen. Tässä osiossa käsitellään työpaperin ensimmäistä aineistoa eli naapuruutta koskevaa tutkimuskirjallisuutta, jossa erottuu kolme teemaa: naapuruuden eri käsitteet, lähiulkomaat ja pehmeä valta, sekä Venäjän ja EU:n naapuruus.

2.1. Naapuruuden eri käsitteet

Venäjäksi on useita eri ilmaisuja, joita käytetään naapuruuden piiriin kuuluvista maista. Venäjän naapuruus-käsitteistä vain osaa käsitellään englanninkielisessä tutkimuksessa. Tässä osiossa selitetään lyhyesti, mitä eri ilmaisut tarkoittavat. Venäläisten käsitteiden esittelemiseksi viitataan myös Venäjällä julkaistuun tutkimukseen ja virallisissa asiakirjoissa esiintyviin käsitteisiin.

Venäläisessä kontekstissa entisen Neuvostoliiton alueen maista käytetään termiä *lähiulkomaat* (*blizhneje zarubežje*) (esim. Chankseliani 2021, 1; Nalbandov 2016;). Kirjallisuudessa *lähiulkomaat* selitetään seuraavien englanninkieliseen ilmaisujen kautta: *post-Soviet space, former Soviet space, former Soviet countries* (esim. Izotov 2019, 210; Chankseliani 2021, 1; Rotaru 2018, 37). Tarkemmin ilmaistuna se voi tarkoittaa myös nykyisiä IVY-maita (Rywkin 2015, 230). Lähiulkomaat ei ole pelkästään kyseistä maantieteellistä aluetta kuvaava termi, vaan käsite, joka sisältää myös poliittisia taustaolettamuksia. Venäjä pyrkii säilyttämään vaikutusvaltansa ja menneisyyden perinnön merkityksen *lähiulkomaissa* ja näkee itsensä alueen vetovoimakseksena (Izotov 2019, 210).

Baltian maiden kuuluminen lähiulkomaihin ei ole yksiselitteistä. Yhtäältä maat lukeutuvat entisen Neuvostoliiton alueeseen, mutta eivät IVY-maihin. Osa kirjallisuudesta kuitenkin sisällyttää Baltian maat lähiulkomaiden käsitteeseen (esim. Rywkin 2015, 230; Lamoreaux & Mabe 2019, 288; Vohlonskij & Muhanov 2019). Toisaalta Baltian maat kuuluvat Euroopan unioniin ja Venäjä tunnustaa EU:n institutionaalisen, taloudellisen ja poliittisen aseman Itämeren alueella (Makarychev & Sergunin 2017, 465). Esimerkiksi Venäjän tilastoviranomainen Rosstat on muuttoliikettä käsittelevässä tilastoinnissaan esittänyt Baltian maat samassa joukossa IVY-maiden ja Georgian kanssa vuoteen 2010 saakka. Vuodesta 2011 lähtien Baltian maat ja Georgia on listattu ”muut maat” -otsikon alle. (Rosstat 2010 ja 2011.) Myös Venäjän ulkoministeriön osastojaossa Baltian maat on erotettu lähiulkomaista. Organisaatorakenteessa Venäjän ja Baltian maiden suhteista vastaava Toinen Euroopan osasto vastaa myös Pohjoismaiden, Iso-Britannian ja Irlannin suhteista (Venäjän ulkoministeriö 2020a). Vaikka Baltian maiden sisällyttäminen lähiulkomaihin ei ole yksiselitteistä, on tärkeää ymmärtää Venäjän naapuruus-ajattelun kannalta keskeisen käsitteen alkuperä.

Venäjän strategisissa ohjausasiakirjoissa on nähtävissä eri käsitteitä liittyen Venäjän ulkopoliittikkaan suhteessa muihin maihin. Esimerkiksi Venäjän ulkopoliittikan kon-

septissa ja sotilasdoktriinissa käytetään ilmaisua *rajavaltio* (*sopredelnoje gosudarstvo*) kuvaamaan Venäjän kanssa rajan jakavia valtiota. Venäjä viestii ulkopoliittikan konseptissaan halustaan ylläpitää hyviä naapuruussuhteita ja yhteistyötä konfliktien ja jännitteiden ennaltaehkäisemiseksi. Huomattavaa on, ettei konseptissa tehdä eroa esimerkiksi Suomen ja muiden rajavaltioiden välillä. Sotilasdoktriinissa *rajavaltioista* kirjoitetaan esimerkiksi sotilaallisten uhkien yhteydessä: Venäjälle ulkomaisten valtioiden tai valtioliittojen sotakaluston levittäytyminen *rajavaltioon* on uhka. (Venäjän presidentti 2016; Venäjän presidentti 2014.) Myös poliitikot ovat käyttäneet *rajavaltion* käsitettä: esimerkiksi Vladimir Putin käytti sitä vastatessaan toimittajan kysymykseen Naton ja Venäjän sotilaallisen aktiivisuuden lisääntymisestä Itämerellä. Putinin mukaan Venäjän tulee reagoida asianmukaisella tavalla *rajavaltiosta* kohdistuvaan uhkaan puolustuspolitiikkaansa toteuttaen. (Venäjän presidentti 2015.) Ulkopoliittikan konseptissa mainitaan yhdeksi tavoitteeksi *hyvän naapuruuden* (*dobrososedstvo*) suhteen luominen *rajavaltioiden* kanssa (Venäjän presidentti 2016). Esimerkiksi Venäjän vuoden 2019 ulkopoliittikan ja diplomatian katsauksessa *hyvä naapuruus* mainitaan Suomea käsiteltäessä ja varaulkoministeri Aleksander Gruško sanoi Pohjoinen ulottuvuus -foorumissa pitämässään puheessa yritysten välisen yhteistyön olevan yksi peruselementti vakauden ja hyvän naapuruuden edistämiseksi Pohjoisessa Euroopassa (Venäjän ulkoministeriö 2020b; Venäjän ulkoministeriö 2020c).

Venäjällä julkaistun akateemisen tutkimuskirjallisuuden aineistohaussa ilmenee, että kirjallisuudessa ulkomaihin viitataan eri sanoin. Kirjallisuudesta nousi esiin erityisesti ilmaisut *suurvalta* (*velikaja deržava*) ja *pieni maa* (*malaja strana*). Esimerkiksi Hanna Smith on kirjoittanut Venäjän suurvalta-statuksesta: venäläiset näkevät maansa suurvaltana. Suurvallalle on tärkeää etupiiri ja vaikutusmahdollisuus naapureidensa politiikkaan. Lisäksi pienten maiden ja suurvallan naapureiden tulee olla valmiita noudattaa suurvallan tahtoa, kun se kokee itsensä uhatuksi. (Smith 2016, 175.) Andrei Skriba kirjoittaa samansuuntaisesti, että historiallisesti suuret valtiot, suurvallat, ovat historiallisesti ylläpitäneet voimatasapainoa, jolloin pienten valtioiden osaksi jäi mukautua suurten politiikkaan. Skriban mukaan Venäjä on alueellinen johtaja esimerkiksi Euraasian talousunionin puitteissa. (Skriba 2014, 88, 94.)

Pienten valtioiden osalta mainitaan esimerkiksi se, että ne suhteuttavat oman politiikkaansa alueellisten johtajien politiikkaan. Esimerkkinä mainitaan Viron ja Latvian mukautuminen ja integroituminen Euroopan unioniin. (Skriba 2014, 88, 93.) Juri Zverevin ja Nikolai Meževitšin mukaan eurooppalaiselle *pienelle maalle* on luonteenomaista sen tiivis taloudellinen ja poliittinen suhde naapuri- ja kauempana sijaitseviin maihin sekä yhteistyö talusliittojen puitteissa (Zverev & Meževitš 2019, 182–83). Myös Skriba kirjoittaa pienten valtioiden taloudellisesta yhteistyöstä ja alueellisten yhteistyöorganisaatioiden luomisesta, jotka osaltaan rajoittavat valtion suvereniteettia. Skriban mukaan integraatiosta aiheutuvat rajoitteet voivat vaikuttaa negatiivisesti maan sisäiseen kehitykseen esimerkiksi siirtymävaiheen maissa. (Skriba 2014, 91.)

Yhteenvetona Venäjän naapuruusajatteluun sisältyvät käsitteet on koostettu seuraavaan taulukkoon.

Naapuruuden käsitteitä venäläisessä ajattelussa	
Käsite	Piirteitä
Lähiulkomaat (bližneje zarubežje)	Entisen Neuvostoliiton alueen maat. Vaikutusvallan säilyttäminen alueella. (Baltian maiden sisältyminen ei yksiselitteistä).
Rajavaltio (sopredelnoje gosudarstvo) <i>hyvän naapuruuden</i> (dobrososedstvo) käsite.	Valtiot, jotka jakavat rajan Venäjän kanssa. Mahdolliset rajavaltioista kohdistuvat sotilaalliset uhat. Hyvän naapuruussuhteen ylläpito, konfliktien ja jännitteiden ehkäisy.
Suurvalta (velikaja deržava)	Ylläpitää voimatasapainoa. Suurvallan etupiiri ja siihen vaikuttaminen.
Pieni maa (malaja strana)	Pienet maat mukautuvat politiikkansa alueellisten johtajien politiikkaan. Usein mukana yhteistyöprojekteissa.

Taulukko 1: Naapuruuden käsitteitä venäläisessä ajattelussa.

2.2. Lähiulkomaat ja pehmeä valta

Venäjä on omaksunut pehmeän vallan käsitteen osaksi ulkopolitiikan sanastoa ja myös tutkimuskirjallisuudessa Venäjän pehmeän vallan käyttöä on tutkittu paljon, erityisesti suhteessa *lähiulkomaihin*. Koska aihe on laaja, tässä osiossa esitellään vain poimintoja siitä, miten pehmeä valta näkyy Venäjän virallisissa dokumenteissa ja tutkimuskirjallisuudessa. Esimerkiksi Venäjän ulkopolitiikan konseptissa mainitaan pehmeän vallan työkalujen olevan keskeinen keino ulkopolitiikan toteuttamisessa (Venäjän presidentti 2016 ja 2013). Ensimmäisen kerran pehmeä valta mainittiin vuoden 2013 ulkopolitiikan konseptissa, jossa sen mainitaan olevan tärkeä nykyajan ulkopolitiikan keino. Toisaalta pehmeää valtaa voidaan käyttää haitallisesti ja lainvastaisesti suvereenin valtion painostamiseen ja sen asioihin puuttumiseen esimerkiksi horjuttamalla poliittista tilannetta tai manipuloimalla yleistä mielipidettä. Tämä voi tapahtua myös esimerkiksi kulttuuri- tai ihmisoikeusprojektien rahoittamisen muodossa. (Venäjän presidentti 2013.) Vuoden 2016 ulkopolitiikan konseptissa mainintaa pehmeän vallan haitallisesta tai laillisesta käytöstä ei ole (Venäjän presidentti 2016). Pehmeä valta on alkujaan akateeminen käsite, jonka eri toimijat ovat omaksuneet käyttöönsä.

Pehmeän vallan käsitteessä on kyse vallankäytöstä, jossa tavoitteet saavutetaan veto-voiman, ei pakottamisen, avulla. Pehmeää valtaa voidaan selittää myös vertaamalla sitä kovaan vallankäyttöön, joka perustuu ”porkkanaa ja keppiä” -mallin hyödyntämiseen, kun taas pehmeä valta perustuu ominaisuuksiin ja toimintaan. (Nye 2004, x–xi, 5–6; Gallarotti 2011, 28.) Venäjän pehmeän vallan käyttöä tarkasteltaessa on syytä huomioida, että käsitteen tulkinta poikkeaa alkuperäisestä Nyen määritelmästä (Makarychev & Sergunin 2017, 468). Venäjä ymmärtää pehmeän vallan instrumentaalisesti valtion käytössä olevana ulkopolitiikan työkaluna (Sergunin & Karabeshkin 2015, 359; Rotaru

2018). Lisäksi venäläisessä keskustelussa pehmeän vallan käsitteeseen liitetään muita käsitteitä, kuten esimerkiksi julkisuusdiplomatia (Sergunin & Karabeshkin 2015, 360, 353; Saari 2014).

Aiemmasta kirjallisuudesta ilmenee, että Venäjän naapuruusajattelussa pehmeään valtaan liittyvä keskustelu yhdistyy erityisesti Venäjän ja *lähiulkomaiden* suhteisiin (esim. Rotaru 2018; Laruelle 2015; Chankseliani 2021; Saari 2014). Kirjallisuudessa on tarkasteltu esimerkiksi venäläisen kulttuurin ja median vaikutusta (Rotaru 2018) ja koulutusta osana Venäjän pehmeää valtaa (Mäkinen 2016). Lähiulkomaiden yhteydessä käsitellään myös *venäläisen maailman* (*Russkij Mir, Russian world*) käsitettä (esim. Laruelle 2015; Rotaru 2018; Sergunin & Karabeshkin 2015; Feklyunina 2016). *Venäläisellä maailmalla* viitataan kuvitteelliseen yhteisöön, jonka perustana on yhteinen jaettu venäjän kieli ja kulttuuri (Feklyunina 2016, 773). Käsitteelle ei ole yksiselitteistä määritelmää, mutta se liitetään erityisesti lähiulkomaihin, Neuvostoliiton perinteeseen ja venäläisiin diasporiin (Laruelle 2015, 1, 23). Venäläiseen maailmaan kuuluu siis myös Venäjän ulkopuolella asuvat venäjänkieliset (Sergunin & Karabeshkin 2015; 349).

Ulkomailla asuvat venäläiset, *maanmiehet* (*sootetšestvenniki*), liitetään usein Venäjän pehmeän vallan keskusteluun (esim. Rotaru 2018, Laruelle 2015; Feklyunina 2016; Saari 2014). Esimerkiksi venäläiset diasporat entisen Neuvostoliiton alueella nähdään mahdollisuutena pehmeän vallan projisoimisessa (Sergunin & Karabeshkin 2015, 354). *Maanmiehillä* viitataan Neuvostoliitossa syntyneisiin ja heidän jälkeläisiinsä sekä henkilöihin, joilla on kulttuurillisia siteitä Venäjään (Feklyunina 2016, 782). Venäjä on myös myöntänyt Venäjän passeja⁴ maanmiehille, mikä on herättänyt huolta entisissä neuvostomaissa (Rotaru 2018, 43).

Venäjän pehmeän vallan käytöstä lähiulkomaiden ulkopuolella ei ole juuri kirjallisuutta. Tämä saattaa johtua alkuperäisen käsitteen liberaalidemokraattisesta ennakoasetelmasta. Vincent Keating ja Katarzyna Kaczmarek esittävät, että Nyen pehmeän vallan käsite sisältää liberaaleihin arvoihin perustuvan ennakoasetelman, jolloin se sulkee kokonaan pois esimerkiksi konservatiiviset arvot pehmeän vallan lähteenä (Keating & Kaczmarek 2019). Heidän mukaansa tämä perusolettamus on ohjannut myös Venäjän pehmeää valtaa käsittelevää kirjallisuutta: käsite ei tunnusta konservatiivisten arvojen pehmeän vallan potentiaalia, jolloin Venäjän pehmeän vallan tutkimuksessa on painotettu kulttuurisia tekijöitä, kuten venäjän kieltä ja ortodoksista uskontoa. Tämä on rajannut Venäjän pehmeän vallan tutkimusta nimenomaan entisen Neuvostoliiton alueelle. Kuitenkin myös esimerkiksi Euroopasta löytyy tahoja, jotka kokevat Venäjän edustamat arvot vetovoimaisiksi. Keating ja Kaczmarek esittävät, että moraaliselle konservatismille, illiberaalille hallintotavalle, vahvalle johtajuudelle ja amerikkalaisvastaiselle ulkopoliitikalle löytyy ihailijoita. Esimerkiksi Unkarin pääministeri Viktor Orbán on puolustanut parlamentin aseman heikentymiseen johtanutta uudistustaan sillä, että Venäjäkin on menestynyt, vaikkei se kannata länsimaisia liberaaleja arvoja. Vladimir Putinin vahvaa johtajuutta on ihailtu esimerkiksi Serbiassa ja Kiinassa. (Ma., 7–14.)

⁴ Venäjä on myöntänyt passeja esimerkiksi Georgian kuuluvien Etelä-Ossetian ja Abhasian alueilla (Nagashima 2019).

2.3. Euroopan unioni Venäjän naapurina

Venäjän suhde Pohjois-Euroopan alueeseen nivoutuu Venäjän ja Euroopan unionin välisiin suhteisiin. Aiemmassa kirjallisuudessa Venäjän ja EU:n suhdetta käsitellään erityisesti EU:n entisen Neuvostoliiton alueelle kohdistuvan naapuruuspolitiikan kautta (esim. Ademmer et al. 2016; Delcour 2018; Izotov 2019). EU–Venäjä-suhteiden osalta onkin oleellista tarkastella, miten Venäjä suhtautuu EU:n naapuruuspolitiikkaan ja -ohjelmiin entisen Neuvostoliiton alueella, sillä EU ja Venäjä ovat kilpailevia toimijoita kyseisellä alueella (Ademmer et al. 2016, 1–2). Tämän kautta voidaan ymmärtää Venäjän naapuruuspolitiikkaa Pohjois-Euroopan alueella.

Alexander Izotov tarkastelee ja vertailee artikkelissaan läntistä ja venäläistä tutkimuskirjallisuutta, joka käsittelee EU–Venäjä naapuruuspolitiikkaa osapuolten yhteisessä naapurustossa eli entisen Neuvostoliiton alueella (Izotov 2019). Tässä yhteydessä Venäjän naapuruuspolitiikassa korostuu historian ja perinteiden säilyttäminen sekä pyrkimys vallitsevan tilanteen säilyttämiseen. Suhteessa entisen Neuvostoliiton alueen valtioihin Venäjä näkee itsensä alueen vetovoimakokeskuksena. Venäjän näkökulmasta aluetta tarkastellaan esimerkiksi Euraasian integraation kautta ja vastaavasti läntinen diskurssi käyttää EU:n naapuruuspolitiikan termejä, jotka sisältävät oletuksen EU:n vetovoimasta. (Mt., 210.) Taustalla vaikuttaa myös Venäjän pyrkimys säilyttää suurvalta-asema, jonka kautta Venäjän naapuruuspolitiikka asettuu suurempaan kontekstiin.

Pohjois-Euroopan alueen osalta Venäjän suhtautuminen naapureihin on erilaista kuin edellä mainitun entisen Neuvostoliiton alueeseen. Ensinnäkin valtaosa tutkimusalueen maista kuuluu Euroopan unioniin tai läntiseen yhteisöön. Kuitenkin Venäjän ja Pohjois-Euroopan alueen maiden naapuruuspolitiikassa EU on tärkeässä roolissa. Esimerkiksi Andrey Makarychev ja Alexander Sergunin kirjoittavat, että Venäjä tunnustaa EU:n institutionaalisen, taloudellisen ja poliittisen aseman Itämeren alueella (Makarychev & Sergunin (2017, 465). EU:n ja Venäjän suhdetta kuvastaa niiden kilpailuasetelma Euroopan alueella. Erityisesti Itämeren alueella Venäjä pitää itseään on johtoasemassa olevan EU:n vastatoimijana (*counter-hegemonic*). (Mt., 466–67.)

EU:n alueellisen aseman vastustaminen näkyy Venäjän toiminnassa esimerkiksi EU:n johtamiin yhteistyöprojekteihin suhtautumisessa, esimerkiksi EU:n Itämeren alueen strategian (*EU strategy for the Baltic Sea Region – EUSBSR*) yhteydessä. Venäjä on vaatinut, että sitä tulee kohdella Itämeren alueella tasavertaisena kumppanina, ei alueellisena toimijana. Lisäksi se ei ole kommunikoinut EU:n kanssa ohjelman puitteissa vaan alueen asioiden hoidossa Venäjä on suosinut bilateraalaisia ja multilateraalaisia yhteistyöalustoja. (Makarychev & Sergunin 2017, 466). Toisaalta Venäjä on hyötynyt erilaisista EU:n ja Venäjän rajat ylittävistä yhteistyöprojekteista, jotka ovat keskittyneet käytännön ongelmanratkaisuun rajaseuduilla. Rajat ylittävien yhteistyöprojektien merkitys on tärkeää erityisesti aluehallintotasolla (Bobylev et al. 2020, 863). Yhtäältä Venäjä toimii yhteistyössä EU:n kanssa, toisaalta vastustaa sen roolia alueella suosimalla kahden- ja monenkeskistä yhteistyötä jäsenmaiden kanssa.

3. POHJOIS-EUROOPPA VENÄLÄISESSÄ TUTKIMUS-KIRJALLISUUDESSA

Tässä osiossa käsitellään tutkimuksen toista aineistoa, eli Pohjois-Eurooppaa koskevaa Venäjällä julkaistua tutkimuskirjallisuutta ja tarkastellaan siitä esiin nousseita teemoja. Kirjallisuutta läpikäydessä otettiin huomioon aineisto, joka selkeästi liittyy Pohjois-Euroopan alueeseen. Koska Pohjois-Euroopan alueelle ei ole venäjän kielessä vakiintunutta ilmaisua, aineistohaun hakusanoina käytettiin Pohjois-Eurooppaan kuuluvien valtioiden nimiä. Yleisesti voidaan todeta, että kirjallisuutta löytyi odotettua vähemmän: monissa hakutuloksissa kohdemaata oli mainittu vain lyhyesti esimerkkinä tai mainintana. Suoritettujen maakohtaisten hakujen perusteella näyttää siltä, että valituissa lehdissä Pohjois-Euroopan alue on marginaalinen.

Kuten edellä on mainittu, Pohjois-Euroopan alue ei ole yksiselitteinen ja sen vuoksi aineistohaut on suoritettu maakohtaisesti. Aineistosta löytyi kuitenkin Pohjois-Euroopan alueeseen liitettävät ilmaisut: *Pohjoismaat* (*severnnye strany*) ja *Uusi pohjoinen* (*Novyi sever*). Pohjoismailla viitattiin yksiselitteisesti Suomeen ja Skandinavian maihin (Ulin & Naryškin 2017, 179), mutta *Uusi pohjoinen* -käsite ei ole yksiselitteinen.

Natalja Markušinan mukaan *Uusi pohjoinen* -käsite⁵ auttaa Venäjää toteuttamaan sen intressejä Pohjois-Euroopan alueella. *Uusi pohjoinen* -käsite on alkujaan Islannin entisen presidentin Olafur Grimssonin ehdotus. (Markušina 2011, 71–72.) Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen Venäjä on etsinyt asemaansa ja sopivia kumppaneita. Venäjän näkökulmasta Pohjois-Euroopan alue on näyttäytynyt suljetulta, sillä alueeseen on laskettu mukaan ainoastaan Norja, Ruotsi, Suomi, Tanska ja Islanti. *Uusi pohjoinen* -konseptissa alueeseen sisältyy edellä mainitut viisi Pohjoismaata, Baltian maat ja Venäjän federaation luoteinen federaatiopiiri. Tämän ajatusmallin puitteissa Venäjän on mahdollista parantaa asemaansa Pohjoisen-Euroopan alueella. Käytännön esimerkkinä mainitaan yhteistyö *Pohjoinen ulottuvuus* -kumppanuuden⁶ puitteissa. (Markušina 2011, 66; Markušina 2015, 100–101.) Natalia Putilina käsittelee Euroopan unionin Itämeren alueen politiikkaa ja Pohjoista ulottuvuutta käsitellään esimerkkinä Pohjois-Euroopan alueellisesta integraatiosta (Putilina 2011). Aineistohaussa *Pohjoista ulottuvuutta* käsitteleviä artikkeleita löytyi niukasti: vain kaksi kappaletta. Lisähakujen perusteella näyttää siltä, että *Uusi pohjoinen* -konseptia ei ole Markušinan tekstien lisäksi käsitelty venäläisessä akateemisessa kirjallisuudessa.

Venäläisen tutkimuskirjallisuuden aineistohakujen jälkeen artikkelit luokiteltiin esiin nousseiden teemojen perusteella. Luokittelussa hahmottui kolme pääteemaa, joista artikkeleita löytyi määrällisesti eniten: 1) Euroopan unioniin ja EU jäsenvaltioihin liittyvä tutkimus, 2) Nato ja turvallisuuskysymykset ja 3) Venäläinen maailma ja diaspora. Seuraavaksi tarkastellaan näitä teemoja käsittelevää venäläistä tutkimusta.

⁵ Myös Juri Derjabin mainitsee *Uusi pohjoinen* -käsitteen (Derjabin 2000, 2–3).

⁶ *Pohjoinen ulottuvuus* -kumppanuus on Euroopan unionin, Norjan, Islannin ja Venäjän yhteistyöprojekti, jonka tavoitteena on edistää taloudellista kehitystä, terveyttä ja vakautta Pohjois-Euroopan alueella (Ulkoministeriö 2021).

3.1. Euroopan unioniin ja EU jäsenvaltioihin liittyvä tutkimus

Euroopan unioniin ja EU:n jäsenvaltioihin liittyvissä artikkeleissa erottuivat seuraavat alateemat: EU:n ulkosuhteet, EU:n kehitysprosesseihin ja yksittäisiin EU-maihin liittyvä tutkimus.

Dmitri Ofitserov-Belski käy artikkelissaan läpi EU:n ulkopoliitikan kehityksen vaiheita ja Yhdysvaltojen asemaa EU:n politiikan kentällä. Kirjoittajan mukaan läheinen suhde Yhdysvaltojen kanssa on eurooppalaisille maille ehdotonta, sillä se toimii johdattajana globaalien politiikan areenoille. (Ofitserov-Belski 2013, 130.) Venäjän tiedeakatemian Eurooppa instituutin tutkija Dmitri Danilov käsittelee EU:n globaalia strategiaa ja EU:n Itäisen kumppanuuden -politiikkaa Venäjän näkökulmasta. Danilov listaa EU:n globaalien strategioiden Venäjää käsitteleviä osioita, joissa maa esitetään epämieluisassa valossa. Venäjää esimerkiksi käsitellään strategiassa negatiiviseen sävyyn tahona, joka aiheuttaa uhkaa Euroopalle ja maata käsitellään vain Euroopan turvallisuutta käsittelevässä osiossa. Danilovin mukaan Venäjän ei kuitenkaan tule etäännyttävä dokumentista vaan pyrkiä aktiiviseen yhteistyöhön EU:n kanssa. Lisäksi Venäjän olisi Danilovin mukaan painotettava, että EU:lla ei voi olla globaalia strategiaa ilman globaaleja kumppaneita, joista Venäjä on yksi tärkeimmistä. (Danilov 2017, 11–12.)

Itäinen kumppanuus -ohjelma oli myös monen artikkelin aiheena. Igor Gretski ja Jevgeni Treštšnikov kirjoittavat Venäjän suhtautumisesta EU:n naapuruuspolitiikkaan ja Itäinen kumppanuus -ohjelmaan. EU:n itäinen laajentuminen vuosina 2004–2007 ulottui entisen Neuvostoliiton alueen maihin ja toi unionin integraatioprosessit Venäjän rajalle. Kirjoittajien mukaan Moskova torjuu EU:n tarjoaman politiikkamallin unionin ja Venäjän sekä entisen Neuvostoliiton alueen maiden suhteissa. Toisaalta Venäjällä ei ole kilpailukykyisiä vaihtoehtoja yhteistyöstä, joita se voisi tarjota entisen Neuvostoliiton alueen maille. (Gretski & Treštšnikov 2012, 124, 129–130.) Oksana Gaman-Golutvina, Jelena Ponomareva ja Ljubov Šišelina arvioivat artikkelissaan Itäinen kumppanuus -ohjelman kehitysvaihtoehtoja (Gaman-Golutvina et al. 2014).

EU:n sisäisiä asioita tarkastelevat artikkelit käsitelivät esimerkiksi seuraavia teemoja: EU:n parlamenttivaalit, integraatio, eurooppalaiset arvot. Eurooppaan keskittyneestä *Sovremennaja Jevropa* lehdestä löytyi artikkeleita, jotka tarkastelivat Europarlamentin vaalien jälkeisiä puoluekentän muutoksia (Šveitser 2010; Guseletov 2019). Euroopan parlamenttivaalien puolueuutosten lisäksi myös erillisten EU-maiden puoluekenttää käsiteltiin. Borovkov et al. käyvät artikkelissaan läpi EU-maiden puoluepoliittiset tilanteet ja arvioivat tapahtuneiden muutosten syitä. Suomi, Tanska ja Ruotsi on listattu Pohjois-Euroopan maita käsittelevään osioon. Euroopan puoluekentillä tapahtuneiden muutosten syiksi esitetään esimerkiksi seuraavia syitä: eriarvoisuuden kasvaminen, pakolaiskriisi ja Brexit. (Borovkov et al. 2019, 18, 17, 20, 34.) Erityisesti populistisia puolueita käsitteleviä artikkeleita nousi esiin aineistohaussa (Šveitser 2019; Harkevits et al. 2018; Badajeva 2012; Vainštejn 2017).

Aineistohaussa löytyi myös eurooppalaisia arvoja käsitteleviä artikkeleita. Ivan Ivanov käy artikkelissaan läpi *eurooppalaiset arvot* -käsitettä, joka usein esiintyy venäläisessä keskustelussa Venäjän ja Euroopan suhteista puhuttaessa. Ivanov kuvaa eurooppalaisten

arvojen olleen alkujaankin moninaiset, sillä niihin on sisältynyt suhteessa toisiinsa epäsointuiset katolilaisuus ja protestanttisuus. Kirjoittajan mukaan EU pyrkii istuttamaan *eurooppalaiset arvot* osaksi venäläistä kansalaisyhteiskuntaa. (Ivanov 2012, 13, 17, 20.) Andrei Baikov käsittelee Euroopan unionin kehittymistä ”Euroopan idean” (*jevropеизм*), federalismin, keynesiläisyyden ja katolilaisuuden kautta (Baikov 2012).

Myös yksittäisiä EU-maita koskevaa tutkimusta löytyi runsaasti. Esimerkiksi Suomeen liittyvät artikkelit käsittelevät innovaatiopolitiikkaa ja kansainvälistä menestystä (Ptšelinsev 2012; Gavrilova 2012) sekä suomalaista koulutusjärjestelmää (Antjušina 2013). Ruotsiin liittyviä artikkeleita löytyi aineistohaussa määrällisesti enemmän kuin Suomea käsitteleviä. Niissä käsiteltiin esimerkiksi Ruotsin yhteiskuntamallia ”Ruotsin mallia” (Grišin 2014) ja maahanmuuttopolitiikkaa (Grišin 2017).

3.2. Nato ja turvallisuuskysymykset

Turvallisuusteemaan liittyvistä artikkeleista valtaosa käsittelee Natoa, joista erottui Pohjois-Euroopan aluetta käsitteleviä ja Nato–Venäjä-suhteita käsitteleviä artikkeleita. Pohjois-Eurooppaan liitettävät artikkelit käsittelevät Pohjoismaiden transatlanttisia suhteita (Voronov 2010 ja 2016) ja esimerkiksi Suomen ja Ruotsin mahdollista Natoon jäsenyyttä (Hudolei & Lanko 2019; Gromyko & Plevako 2016).

Venäjän tiedeakatemian Maailmantalouden ja kansainvälisten suhteiden instituutin (IMEMO RAN) tutkija Konstantin Voronov käsittelee artikkelissaan Pohjois-Euroopan maiden geopoliittisten näkemysten yhdentymistä ja Thorvald Stoltenbergin esitystä⁷ maiden alueellisesta turvallisuus- ja puolustusyhteistyöstä. Voronov käy artikkelissaan läpi alueen maiden (Norja, Tanska, Islanti, Ruotsi ja Suomi) Nato-suhteita ja alueellisen yhteistyön mahdollisuuksia. Artikkelissa esitetyn tulkinnan mukaan maiden käsitykset uudesta yhteistyöstä eivät ole yhtenevät: esimerkiksi Suomi ja Ruotsi esittävät, että Stoltenbergin aloitteen pohjalta voidaan perustaa sotilasliitto Pohjois-Eurooppaan Naton ”kopiona”. Norja ja Tanska näkevät, että uusi turvallisuusrakente voi toimia lisänä olemassa oleville Naton ja EU:n rakenteille. (Voronov 2010, 63,91.)

Voronov jatkaa alueen käsittelyä vuonna 2016 ilmestyneessä artikkelissaan, jossa tarkastellaan Pohjoismaita transatlanttisen yhteistyön kontekstissa. Hänen mukaansa Ukrainan kriisi on vahvistanut transatlanttista yhtenäisyyttä ja johtanut siihen, että amerikkalaisten sekaantuminen Euroopan asioihin on lisääntynyt. Pienille Pohjoismaille Yhdysvallat on selkeä taloudellinen, poliittinen ja sotilaallinen keskus ja siksi tiivis suhde sen kanssa on maille ensisijaista. (Voronov 2016, 27.) Molemmissa artikkeleissaan Voronov tarkastelee Pohjoismaita kokonaisuutena, mutta käsittelee myös yksittäisten maiden politiikkaa.

⁷ Kyseessä on Norjan entisen puolustus- ja ulkoministerin Thorvald Stoltenbergin ehdotus Pohjoismaiden ulko- ja turvallisuuspoliittisesta yhteistyöstä (ks. esim. <https://um.fi/documents/35732/0/Pohjoismaiden+ulko-+ja+turvallisuuspoliittinen+yhteisty%C3%B6.pdf/67194b80-c53c-9235-7465-57f3784fed55?t=1567501912457>).

Yksittäisiä Pohjois-Euroopan maita käsittelevät artikkelit tarkastelivat Suomea ja Ruotsia. Pietarin valtionyliopiston kansainvälisten suhteiden tutkijat Konstantin Hudolei ja Dmitri Lanko kirjoittavat Suomen mahdolliseen Nato-jäsenyyteen liittyvästä turvallisuusdilemmasta. Heidän mukaansa Suomen mahdolliseen Nato-jäsenyyteen liittyy kaksi puolta: yhtäältä Suomi haluaa lähentyä maiden kanssa, jotka tarjoavat apua mahdollisen ulkoisen uhan kohdatessa, toisaalta maa ei halua vasten omia intressejään tulla mukaan vedetyksi konflikteihin. Suomen näkökulmasta Naton läntiset jäsenmaat ovat niitä, jotka tarpeen tullen tarjoavat apua, ja itäeurooppalaiset potentiaalisten ongelmien lähteitä, sillä näiden maiden toiminnan kautta voi vastentahtoisesti joutua osaksi konfliktia. Suomen halukkuuteen liittyä Naton jäseneksi vaikuttaa myös se, aikooko Ruotsi liittyä Natoon. (Hudolei & Lanko 2019, 14, 18.)

Aleksei Gromyko ja Natalija Plevako käyvät artikkelissaan läpi Suomen ja Ruotsin sisäisiä Nato-jäsenyyteen liittyviä keskusteluita. Gromyko ja Plevako summaavat, että Ruotsin Natoon liittymiseen vaikuttaa ensisijaisesti maan ulkopuoliset tapahtumat, kuten Venäjän ja lännen suhteet. Suomen osalta talousasiat vaikuttavat mahdolliseen jäsenyyteen: kirjoittajien mukaan suomalaiset talouselämän edustajat ja poliitikot suhtautuvat negatiivisesti EU:n Venäjä-pakotteisiin ja haluaisivat palata vakaisiin Suomen ja Venäjän välisiin taloussuhteisiin. (Gromyko & Plevako 2016, 16.)

Suomea ja Ruotsia käsitellään myös puolueettomuuden⁸ teeman kautta. Esimerkiksi Voronov viittaa Suomeen ja Ruotsiin *pohjoisen puolueettomina maina (severnnye neitrah)*. Hän kirjoittaa, että alkujaan puolueettomuuden keskeisenä periaatteena on ollut se, että sotaan ei osallistuta asettumalla jonkun sotaa käyvän osapuolen puolelle. Myöhemmin puolueettomuus on laajentunut tarkoittamaan sotilasliittojen ulkopuolelle jättäytymistä. Hän erittelee Ruotsin edustavan *klassista puolueettomuutta (klassičeski neitralitet)*, jolloin se on jättäytynyt liittojen ulkopuolelle samalla puolustuksestaan huolehtien. Suomi edustaa *”kartutettua” puolueettomuutta (”nakoplennyi” neitralitet)*, joka viittaa diplomaattisten keinojen kautta saavutettuja laajempia oikeuksia ja itsenäisyyttä kansainvälisellä areenalla. Artikkelissa Voronov käy läpi näiden kahden maan puolueettomuutta suhteessa Nato-yhteistyöhön. Hänen mukaansa Suomen ja Ruotsin tulee määritellä, mitä puolueettomuus merkitsee maille. Voronovin mukaan Suomessa ajatellaan, että jos Ruotsi liittyy Natoon, on Suomen seurattava perässä. Lisäksi hän kirjoittaa, että Suomen ja Ruotsin päätökseen hakeutua Naton jäseneksi vaikuttavat ulkoiset tekijät kuten huoli siitä, miten Venäjä reagoi tilanteeseen ja EU:n puolustuksellisen potentiaalın riittämättömyys. (Voronov 2018, 81, 88.) Myös Juri Kilin ja Marina Kutšinskaja käsittelevät artikkeleissaan Suomen ja Ruotsin puolueettomuutta peilaten Nato-yhteistyöhön ja mahdolliseen jäsenyyteen (Kilin 2017; Kutšinskaja 2012). Gromykon ja Plevakon mukaan puolueettomuuspolitiikka on tuonut Suomelle ja Ruotsille auktoriteettia ja luonut mahdollisuuksia rauhanturvaamistoimintaan (Gromyko & Plevako 2016, 16).

Puolueettomuuden yhteydessä käsitellään myös suomettumista (Voronov 2018, 86; Vežliltseva 2020). Voronov kirjoittaa, että vaikka kylmän sodan aikaan Suomella oli

⁸ Huomio: puolueettomuutta ei tule sekoittaa neutraliteettiin, vaikka venäjäksi puolueettomuus onkin *neitralitet (neümpalümet)*. Virallisen linjan mukaan Suomi on sotilasliittoon kuulumaton maa (Valtioneuvosto 2020, 24).

velvoitteita Moskovaa kohtaan ja tämä rajoitti maan puolueettomuutta, Suomi kehitti suhteita lännen kanssa. Alkujaan suomettumista pidettiin positiivisena asiana, mutta myöhemmin se on saanut negatiivisen leiman viitatessaan Kremlin tahtoon taipuvaan politiikkaan. Voronovin mukaan suomettumisen käyttäminen negatiivisessa yhteydessä ei ole täysin ansaittua, sillä suomettumisen mukainen politiikka on konkreettisisissa tilanteissa edistänyt Suomen intressejä. (Voronov 2018, 86.) Natalja Vežliltseva käy artikkelissaan läpi suomettumista käsittelevää englannin- ja suomenkielistä tutkimusta. Vežliltsevan kirjoittaa, että suometumiselle ei ole yksiselitteistä määritelmää, mutta yleisimmässä määritelmässä vahvempi valtio rajoittaa heikomman naapurimaansa itsemääräämisoikeutta. Kirjoittaja käsittelee suomettumisen saamaa kritiikkiä, esimerkiksi YYA-sopimuksen myötä Suomelle asetettuja velvoitteita ja Neuvostoliiton puuttumista Suomen sisäisiin asioihin. Vežliltseva käsittelee myös mahdollista Nato-jäsenyyttä huomauttaa johtopäätöksissään, että Suomen Nato-jäsenyys merkitsisi enemmän velvoitteita ja rajoitteita, kuin mitä kylmän sodan aikainen YYA-sopimus merkitsi Suomelle. (Vežliltseva 2020, 83, 87, 89.)

Naton ja Venäjän suhteita tarkastelevissa artikkeleissa käsitellään Ukrainan kriisin myötä kiristyneitä suhteita. Esimerkiksi Jaroslav Seljanin käy yksityiskohtaisesti artikkelissaan läpi Yhdysvaltojen ja Naton sotilaallista toimintaa vuosilta 2014–2015 ja Viktor Mizin kirjoittaa Venäjän–Nato-suhteista euroatlanttisen turvallisuuden kontekstissa (Mizin 2018; Seljanin 2016). Marina Kutšinskajan mukaan Naton kehityksessä on palattu takaisin ”klassiseen” lähestymistapaan, eli kollektiivisen puolustuksen ja sotilaallisen aggression torjumisen painottamiseen (Kutšinskaja 2016, 104). Toisessa artikkelissaan Kutšinskaja tarkastelee Naton integraatio-ohjelman kehitystä Venäjän turvallisuuden näkökulmasta (Kutšinskaja 2018). Konstantin Voronovin mukaan Naton pohjoinen laajentuminen Venäjän rajalle saattaa aiheuttaa Moskovian vastatoimenpiteitä (Voronov 2018, 88). Oleg Ivanov peräänkuuluttaa Venäjän ja Naton välisen yhteistyön säilyttämistä haastavasta poliittisesta tilanteesta huolimatta (Ivanov 2020, 126).

Muita artikkeleista löytyneitä turvallisuuteen liitettäviä teemoja puolustusyhteistyöhanke Nordefkon käsittely (Beluhin 2019) sekä Breivikin ja eurooppalaisen jihadismin vastaisen toiminnan käsittely (Voronov 2013).

3.3. Venäläinen maailma ja diaspora

Kolmas erottuva teema aineiston artikkeleissa venäläisten vähemmistöjen ja historian tapahtumien merkityksen käsittely. Tähän osioon lukeutuvissa artikkeleissa käsiteltiin pääasiassa Baltian maiden tapahtumia.

Pehmeän vallan teemaan liitettävästä *Venäläinen maailma*⁹ -keskustelusta (*Russij Mir*) löytyi muutamia artikkeleita. Artikkeleissa pohdittiin *Venäläisen maailman* kautta venäjän kielen, kulttuurin, venäläisen identiteetin ja diasporien asemaa Neuvostoliiton ha-

⁹ Venäläisellä maailmalla viitataan kuvitteelliseen yhteisöön, jonka perustana on yhteinen jaettu venäjän kieli ja kulttuuri (Feklyunina 2016, 773).

joamisen jälkeen. Vladimir Petuhov ja Raisa Baraš kirjoittavat venäläisyydestä ja *venäläisestä maailmasta* sekä sen muutoksesta. Alkujaan *venäläinen maailman* ideana oli toimia yhteistyöalustana venäläisille diasporille, mutta se ei ollut suunnattu ainoastaan etnisille venäläisille. Myöhemmin maanmiesten asemaa on korostettu ja konseptin käyttö ulkopolitiikassa on saanut imperialistisia piirteitä 2000-luvun loppupuolella. Esimerkkinä kirjoittajat käyttävät Tallinnan pronssipatsaan siirtoon liittyvää kohua. Petuhovin ja Barašin mukaan tämä tapaus muutti *venäläisen maailman* -konseptin ulkopoliittisen ekspansion mekanismiksi. Esimerkkeinä venäjänkielisistä diasporista Petuhov ja Baraš käyttävät Viron, Latvian ja Liettuan venäjänkielisiä. (Petuhov & Baraš 2014, 91–92, 96.) Myös Mihail Volhonski ja Vadim Muhanov kirjoittavat Baltian maiden venäläisistä diasporista *lähiulkomaiden* diasporina (Volhonski & Muhanov 2019, 62). Diasporia ja venäläisvähemmistöjä koskevat keskustelut liittyvät siis ensisijaisesti Baltian maihin. Toisaalta Volhonski ja Muhanov käsittelevät lähiulkomaiden diasporien ohella *kaukomaiden diasporia* (*diaspory dalnego zarubežja*), jotka ovat muodostavat venäläiset emigrantit. Kaukomaiden diasporien venäläisten suhde Venäjään ja Neuvostoliiton perintöön on hankala (Ibid., 62–63).

Aineistohaussa löytyneet historiapolitiikkaa käsittelevät artikkelit tarkastelevat esimerkiksi Neuvostoliiton perintöä. Boris Kozlovsky ja Pavel Lukin kirjoittavat, että Neuvostoliiton perintö näkyy Venäjän ulkopolitiikassa siten, että se ottaa Neuvostoliiton politiikan kritisoinnin kritiikkinä nyky-Venäjää kohtaan (Kozlovsky & Lukin 2012). Aleksei Miller kirjoittaa historiapolitiikasta eurooppalaisissa entisissä neuvostotasavalloissa ja siitä, miten uusien historiallisten narratiivien kautta uudelleenarvioidaan menneisyyden tapahtumia (Miller 2016).

4. LOPUKSI

Tässä työpaperissa on tarkasteltu, minkälaisia merkityksiä Pohjois-Euroopan alue saa tutkimuskirjallisuudessa ja toisaalta Venäjän ulkopoliittikan asiakirjoissa. Tutkimuksessa on luotu katsaus kansainväliseen tutkimuskirjallisuuteen ja kerätty vuosina 2010–2020 julkaistua venäläistä tutkimusta. Tarkastellun kirjallisuuden perusteella voidaan sanoa, että nimenomaan Pohjois-Eurooppaan liittyvää tutkimuskirjallisuutta löytyi vähän ja erillisiä maita käsittelevät tutkimukset koskivat yksittäisiä teemoja. Analyysin perusteella saadaan kuitenkin varsin kattava käsitys siitä, millaisia eri teemoja Pohjois-Eurooppaan liitetään.

Venäjän ja sen naapurivaltioiden suhteissa keskeistä on erilaiset käsitteet: naapureista käytetään eri käsitteitä, joilla ilmennetään niihin suhtautumista. Hankkeen myöhemmissä vaiheissa voisi tutkia, miten tässä työpaperissa käsitellyjä naapuruus-käsitteitä käytetään Venäjän ulkopoliitikassa ja onko niiden käytössä tapahtunut muutoksia. Venäjän ja sen naapureiden suhteita käsittelevä tutkimus painottuu entisen Neuvostoliiton alueelle ja tutkimuksessa käsitellään erityisesti pehmeää valtaa ja *lähiulkomaita*. Vaikka näihin alueisiin liittyy omat erityisyytensä, kuten maanmiespolitiikka, toimii aiempi Venäjän naapuruussuhteita koskeva tutkimus tärkeänä taustana, kun tutkitaan Venäjän ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa Pohjois-Euroopan alueella. Esimerkiksi juuri *pehmeän vallan* hyödyntäminen on yksiselitteisesti ilmaistu myös Venäjän virallisissa ulkopoliittikan linjoja määrittelevissä dokumenteissa (Venäjän presidentti 2016). Olisi siis tärkeää tutkia, mitä Venäjän pehmeän vallan hyödyntäminen tarkoittaa Pohjois-Euroopan osalta.

Venäjän suhde Pohjois-Euroopan alueeseen asettuu osaksi Venäjä–EU-suhteita. Suurvalta-ajattelu näkyy esimerkiksi siinä, että Venäjä pyrkii toimimaan alueellisena vastavoimana EU:lle. Venäläisessä tutkimuskirjallisuudessa EU:hun liittyviä artikkeleita löytyi määrällisesti eniten, mihin saattoi vaikuttaa Eurooppaan keskittyvän lehden ottaminen osaksi aineistohakua. Turvallisuuteen liittyvistä artikkeleista valtaosa käsiteli Natoon liittyviä teemoja, esimerkiksi Suomen ja Ruotsin Nato-jäsenyyttä sekä transatlanttisia suhteita. Osassa artikkeleista tulkinnat mukailivat Venäjän virallista linjaa: esimerkiksi Voronov kirjoittaa Ukrainan kriisin vahvistaneen transatlanttista yhtenäisyyttä ja johtaneen siihen, että amerikkalaiset vaikuttavat Euroopan asioihin (Voronov 2016, 27). Venäjä mielellään tulkitsee, että Euroopan maiden päätökset turvallisuuspolitiikan alueella ovat Yhdysvaltojen sanelupolitiikan tulosta. Tämän tavoitteena on heikentää EU:n yhtenäisyyttä erityisesti maissa, joissa Yhdysvaltoihin suhtaudutaan kriittisesti. Hankkeen myöhemmissä vaiheissa tulee selvittää, millä tavoin arktisen alueen problematiikka liitetään Pohjois-Euroopan alueeseen.

Vaikka aiemman tutkimuksen katsauksessa Pohjois-Euroopan alue ei esiintynyt selkeänä kokonaisuutena, tarjoaa katsaus lähtökohtia tutkimushankkeen myöhemmille vaiheille.

LÄHDELUETTELO

Kirjallisuus

Ademmer, Esther, Delcour Laure & Kataryna Wolczuk (2016), "Beyond geopolitics: exploring the impact of the EU and Russia in the "contested neighborhood."", *Eurasian Geography and Economics*, 57(1), 1–18.

Antjušina, Natalija M. (2013), "Finljandija – mirovoi lider sistemy obrazovaniija", *Sovremennaja Jevropa* 4(56): 46–53.

Badajeva, Anna S., (2012), "Pravoradikalnye partii i immigratsija v stranah Skandinavii", *Mirovaja ekonomika i meždunarodnye otnošenija* 12: 78–86.

Baikov, Andrei A. (2013), "Ideologičeski komponent v evoljutsii Jevrosojuza", *Polis. Političeskie Issledovanija* 1: 130–141.

Bechev, Dimitar & Kalypso Nicolaidis (2010), "From Policy to Polity: Can the EU's Special Relations with its 'Neighbourhood' be Decentred?", *Journal of Common Market Studies*, 48(3): 475–500.

Beluhin, Nikita JE. (2019), "Severnoje oboronnoje sotrudnišestvo (NORDEFKO) – 10 let spustja", *Meždunarodnaja analitika* 4(30): 28–39.

Bobylev, Nikolai, Sebastien Gadal, Viktor Kireyeu & Alexander Sergunin (2020), "EU–Russia cross-border co-operation in the twenty first century: Turning marginality into competitive advantage", *Regional science policy & practice* 12(5): 841–859.

Borovkov, Igor I., Petrovskaja Oksana V., Vilovatyh Anna V., Dovgilenko Gleb A., Podšasov Nikolai A., Kalinkin Vjatseslav A. & Nadežda JU. Uzunova (2019), "Transformatsija partijno-političeskogo landšafta v Jevrope v uslovijah novogo miroporjadka", *Problemy natsionalnoi strategii* 4(55): 13–57.

Chankseliani, Maia (2021), "The politics of exporting higher education: Russian university branch campuses in the "Near Abroad."", *Post-Soviet Affairs* 37(1): 26–44.

Danilov, Dmitri A. (2017), "Globalnaja strategija JES: Vostotšnyi vector", *Sovremennaja Jevropa* 1(73): 10–21.

Delcour, Laure (2018), "Dealing with the elephant in the room: the EU, its "Eastern neighbourhood" and Russia", *Contemporary Politics: Major Powers in Shared Neighbourhoods*, 24(1), 14–29.

Demmelhuber, Thomas, Marchetti Andreas & Tobias Schumacher (2018), *The Routledge Handbook on the European Neighbourhood policy*, Milton Park, Abingdon, Oxon: Routledge.

Derjabin, Juri S. (2000), "Severnoje izmerenije' i interesy Rossii", *Doklady Instituta Jevropy* № 68.

Feklyunina, Valentina (2016), "Soft power and identity: Russia, Ukraine and the "Russian world(s)." *European Journal of International Relations*, 22(4), 773–796.

- Gallarotti, Giulio M. (2011), "Soft Power: What It Is, Why It's Important, and the Conditions for Its Effective Use." *Journal of Political Power* 4(1): 25–47.
- Gaman-Golutvina, Oksana V., Ponomareva Jelena G. & Ljubov N. Šišelina (2014), "Vostotšnoje partnerstvo": Borba stsenarijev razvitija", *Polis. Političeskie Issledovanija* 5: 20–40.
- Gavrilova, Natalja M. (2012), "Opit innovatsionnogo razvitija Finljandii i Izrailja", *Mirovaja ekonomika i meždunarodnye otnošenija* 8: 59–67.
- Gretski Igor V. & Jevgeni JU. Treštšenkov (2012), "Jevropeiskaja politika sosedstva: njuansy vosprijatija v Rossii", *Meždunarodnye Protsesy* 3–4(30–31): 124–133.
- Grišin, Igor V. (2017), "Immigratsionnye zaboty Švetsii", *Mirovaja ekonomika i meždunarodnye otnošenija* 61(9): 66–76.
- Grišin, Igor V. (2014), "Švetsija posle švedskoi modeli", *Mirovaja ekonomika i meždunarodnye otnošenija* 6: 63–64.
- Gromyko, Aleksei A. & Natalija S. Plevako (2016), "O vozmožnom vstuplenii Švetsii i Finljandii v NATO", *Sovremennaja Jevropa* 2(68): 13–16.
- Guseletov, Boris P. (2019), "Rukovodstvo Jevrosojuza: izmenenija po itogam vyborov v jevroparlament", *Sovremennaja Jevropa* 6: 85–94.
- Gänzle, Stefan (2009), "EU Governance and the European Neighbourhood Policy: A Framework for Analysis", *Europe–Asia Studies*, 61(10): 1715–1734.
- Harkevič, Maksim V., Muzalevski Vladislav A. & Pjotr V. Oskolkov (2018), "Arhaika I sovremennyi pravyi populizm v Jevrope", *Sovremennaja Jevropa* 1(80): 59–68.
- Haukkala, Hiski (2008), "The European Union as Regional Normative Hegemon: The Case of European Neighbourhood Policy", *Europe–Asia Studies*, 60(9): 1601–1622.
- Hudolei Konstantin K. & Dmitri A. Lanko 2019, "Finskaja dilemma bezopasnosti, NATO i faktor vostotšnoi Jevropy", *Mirovaja ekonomika i meždunarodnye otnošenija* 63(3): 13–20.
- Ivanov, Oleg P. (2020), "Modernizatsija strategii Nato i Rossija", *Problemy bezopasnosti* 3: 117–127.
- Izotov, Alexander (2019), "Studying EU–Russia policies in the shared neighbourhood in Russia and in the West", *Journal of Contemporary European Studies*, 27(2): 208–223.
- Keating, Vincent & Katarzyna Kaczmarska (2019), "Conservative soft power: liberal soft power bias and the 'hidden' attraction of Russia", *Journal of international relations and development* 22(1): 1–27.
- Kilin Juri M. (2017), "Neitralnyje gosudarstva na rasputje: problema vstuplenija v Nato Finljandii i Švetsii", *Sovremennaja Jevropa* 2(74): 65–76.

- Kozlovsky, Boris & Pavel Lukin (2012), "From activity to effectiveness", *Russian in Global Affairs* 10(3): 62–75.
- Kuščinskaja, Marina Je. (2018), "Reforma integratsionnyh programm NATO i interesy bezopasnosti Rossii", *Problemy natsionalnoi strategii* 1(46): 119–146.
- Kuščinskaja, Marina Je. (2016), "Rossija–NATO: proidena li 'totška nevozvrata'?", *Problemy natsionalnoi strategii* 2(35): 89–107.
- Kuščinskaja, Marina Je. (2012), "Kuda idut byvsie 'jevroneitraly'? (Na primere Švetsii i Finljandii)", *Problemy natsionalnoi strategii* 6(15): 109–127.
- Lamoreaux, Jeremy W. & Michael Mabe (2019), "The Kremlin's strategy vis-à-vis the Baltic States: a role for Orthodoxy", *International Journal for the Study of the Christian Church*, 19(4), 286–301.
- Laruelle, Marlene (2015) "The 'Russian World': Russia's Soft Power and Geopolitical Imagination", *Center on Global Interests, Washington, DC*, <http://globalinterests.org/wp-content/uploads/2015/05/FINAL-CGI-Russian-World-Marlene-Laruelle.pdf>.
- Makarychev, Andrey & Alexander Sergunin (2017) "Russia's role in regional cooperation and the EU Strategy for the Baltic Sea Region (EUSBSR)", *Journal of Baltic Studies*, 48(4), 465–479.
- Markušina, Natalja (2015), Perspektivy transformatsii kontseptsii "Novyi sever" na sovremennom etape", *Azimuth naučnyh issledovani: ekonomika i upravlenye* 4(13): 100–102.
- Markušina, Natalja (2011), "Rossija i kontseptsii Severnoi Evropy", *Naučno-analitičeski žurnal obozrevatel – Observer* 7(258): 66–73.
- Miller, Alexei I. (2016), "Memory Control", *Russia in Global Affairs* 3. <https://eng.globalaffairs.ru/articles/memory-control/>.
- Mizin, Viktor I. (2016), "Perspektivy i dilemmy evropeiskoi sistemy bezopasnosti", *Meždunarodnaja analitika* 4(18): 7–18.
- Mäkinen, Sirke (2016), "In search of the status of an educational great power? Analysis of Russia's educational diplomacy discourse", *Problems of Post-Communism* 63(3), 183–196.
- Nagashima, Toru (2019), "Russia's passportization policy toward unrecognized republics: Abkhazia, South Ossetia, and Transnistria", *Problems of Post-Communism* 66(3): 186–199.
- Nalbandov, Robert (2016), *Not by Bread Alone: Russian Foreign Policy under Putin*, Potomac Books.
- Nye, Joseph (2004), *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. Public Affairs.
- Ofitserov-Belski, Dmitri (2013), "Perspektivy obščei vnešnei politiki EC", *Meždunarodnye Protsesty* 1(32): 121–131.

- Petuhov, Vladimir V. & Raisa E. Baraš (2014), "Russkije i 'Russkij mir': istoričeski kontekst i sovremennoje ptoštšenie, *Polis. Političeskie Issledovanija* 6: 83–101.
- Ptšelintsev, Valentin S. (2012), "Regionalnye innovatsionnye sistemy: opit Finljandii", *Mirovaja ekonomika i meždunarodnye otnošenija* 7: 51–63.
- Putilina, Natalja A. (2011), "ES: raion baltijskogo morja v regionalnoi integratsii na Severe Jevropy", *Sovremennaja Jevropa* 1(45): 70–81.
- Rotaru, Vasile (2018), "Forced Attraction?: How Russia is Instrumentalizing Its Soft Power Sources in the "Near Abroad" *Problems of Post-Communism*, 65(1), 37–48.
- Rywkin, Michael (2015), "Russia and the Near Abroad Under Putin", *American Foreign Policy Interests*, 37(4), 229–237.
- Saari, Sinikukka (2014), "Russia's post-Orange Revolution strategies to increase its influence in former Soviet republics: public diplomacy *po russkii*", *Europe-Asia Studies*, 66(1): 50–66.
- Seljanin, Jaroslav V. (2016), "Ysilenie voennogo davlenija na Rossiju so storony SŠA i NATO v 2014–2015gg.", *Problemy natsionalnoi strategii* 2(36): 108–130.
- Sergunin, Alexander & Leonid Karabeshkin (2015), "Understanding Russia's soft power strategy, *Politics* 35(3–4):347–363.
- Skriba, Andrei C. (2014), "Balansirovanie malyh I srednyh gosudarstv", *Meždunarodnye protsessy* 4(39): 88–100.
- Smith, Hanna (2016), "Statecraft and Post-Imperial Attractiveness: Eurasian Integration and Russia as a Great Power", *Problems of Post-Communism*, 63(3), 171–182.
- Šveitser, Vlarimir JA. (2019), "Novye rubeži jevropeskikh natsionalistov", *Sovremennaja Jevropa* 6(92): 68–75.
- Šveitser, Vladimir JA. (2010), "Barometr partijno-političeskoj žizni ES (Jevroparlament tšerez god posle vyborov)", *Sovremennaja Jevropa* 2(42): 31–48.
- Vohlonskij, Mihail A. & Vadim M. Muhanov (2019), "Kontseptsija 'Russkogo mira'. Množestvennost smyslov v kontekste meždunarodnyh protsessov", *Meždunarodnaja Analitika* 4(30): 58–65.
- Tsygankov Andrei & Pavel Tsygankov (2014), "Rossijskie meždunarodniki-teoretiki: opyt avtopotreta (rezultaty ekspertnogo oprosa)", *Mirovaja ekonomika i meždunarodnye otnošenija* 9: 92–102.
- Ulin, Denis S. & Andrei A. Naryškin (2017), "Gosudarstvennye mery podderžki eksporta kak instrument sotsialnogo gosudarstva na primere stran severnoi Evropy", *Meždunarodnye protsessy* 2(49): 178–184.
- Vainštejn, Grigori I. (2017), "Sovremennyi populizm kak obekt politologičeskogo analiza", *Polis. Političeskie Issledovanija* 4: 69–89.

- Vežliltseva Natalja JU. (2020), “Sovremennoe protštenie termina ‘finljandizatsija’”, *Sovremennaja Jevropa* 4(97): 89–90.
- Volhonski, Mihail A. & Muhanov, Vadim M. (2019), “Kontseptsija ‘Russkogo mira’”. Množestvennost smyslov v kontekste meždunarodnyh protsessov”, *Meždunarodnaja analitika* 4(30): 58–65.
- Voronov, Konstantin V. (2018), “Severnyi neutralizm: istoričeski final ili transformatsija?”, *Sovremennaja Jevropa* 1(80): 80–89.
- Voronov, Konstantin V. (2016), “Severnye strany v transatlantičeskom partnerstve: proverka na protšnost”, *Mirovaja ekonomija i meždunarodnye otnošenija* 60(3): 27–35.
- Voronov, Konstantin V. (2013), ”Fenomen Breivika’ i jevropeski antidžihadizm”, *Mirovaja ekonomika i meždunarodnye otnošenija*, 6: 90–101.
- Voronov, Konstantin V. (2010), “Strany severnoi Jevropy: sblizenije geopolitičeskih lini”, *Mirovaja ekonomija i meždunarodnye otnošenija* 5: 62–71.
- Zverev, Juri M. & Nikolai M. Meževitš (2019), ”Podhody k tipologii malyh jevropeskih stran na primere Estonii, Latvii i Litvy”, *Polis. Političeskie Issledovanija* (5): 181–191.

Dokumentit ja tilastot

- Rosstat (2011), *Tšislennost i migratsija naselenija Rossijskoi Federatsii v 2011g.: Meždunarodnaja migratsija Rossijskoi Federatsii v 2011 godu*, https://rosstat.gov.ru/bgd/regl/b12_107/Main.htm.
- Rosstat (2010), *Tšislennost i migratsija naselenija Rossijskoi Federatsii v 2010g.: Migratsija naselenija Rossijskoi Federatsii so stranami SNG, Baltii i Gruzijej*, https://rosstat.gov.ru/bgd/regl/b11_107/Main.htm.
- Valtioneuvosto (2020), *Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteke*, <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162513>.
- Venäjän presidentti (2016), *Kontseptsija vnešnej politiki Rossijskoi Federatsii*, http://www.mid.ru/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/2542248.
- Venäjän presidentti (2015), *Sovmestnaja press-konferentsija s Prezidentom Finljandii Sauli Niinistö*, <http://www.kremlin.ru/events/president/transcripts/49714>.
- Venäjän presidentti (2014), *Voennaja doktrina Rossijskoi Federatsii*, <http://www.kremlin.ru/events/president/news/47334>.
- Venäjän presidentti (2013), *Kontseptsija vnešnej politiki Rossijskoi Federatsii*, <https://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/70218094/#review>.

Venäjän ulkoministeriö (2020a), *Organizatsionnaja shema MID Rossii*, 8.9.2020, <https://www.mid.ru/documents/10180/4318767/%D0%A1%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BA%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0+%D0%9C%D0%98%D0%94+08.09.2020.pdf/bd49f2cf-4043-44ec-941e-747cc053c318>.

Venäjän ulkoministeriö (2020b), *Vnešnepolititšeskaja i diplomatitšeskaja dejatelnost Rossijskoi Federatsii v 2019 gody – Obzor MID Rossii*, <https://www.mid.ru/activity/review>.

Venäjän ulkoministeriö (2020c), *Vystuplenie zamestitelja Ministra inostrannyh del Rossii A.V.Gruško na onlain-forume "Severnovo izmerenija" 20 nojabrja 2020 goda*, https://www.mid.ru/ru/maps/no/-/asset_publisher/f4MKo6byouc4/content/id/4449248.

Muut lähteet

Euroopan ulkosuhdehallinto (2021), *European Neighbourhood Policy (ENP)*, 8.2.2021, https://eeas.europa.eu/diplomatic-network/european-neighbourhood-policy-enp/330/european-neighbourhood-policy-enp_en.

Kielitoimiston sanakirja (2020), Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone Oy, hakusana *naapuruus*, <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/naapuruus?source=suggestion&searchMode=all>.

Kuusinen, Martti, Ollikainen Veera & Julia Syrjäläinen (2012), *Uusi venäläis-suomalainen suursanakirja*, Pietari: Kustantaja Gennadi Markelov.

Ulkoministeriö (2021), *Pohjoinen ulottuvuus*, <https://um.fi/pohjoinen-ulottuvuus>.

Maanpuolustuskorkeakoulu

Sotataidon laitos
PL 7, 00861 HELSINKI

Puh. +358 299 800

www.mpkk.fi

ISBN 978-951-25-3201-8 (pdf)
ISSN 2343-0753 (verkkojulkaisu)

SOTATAIDON YTIMESSÄ

Puolustusvoimat
The Finnish Defence Forces